

הגוף עם המצוה, אין אומרים 'מצוות לאו ליהנות ניתנו'. ואין כן דעת הרשב"א ועוד ראשונים.
(ע' שער המלך לולב ה,א. ובאגרות משה (או"ח ח"א קכו,ג-ד) האריך להראות שדעת רוב הראשונים שאפילו כשיש הנאת הגוף אומרים 'מללה'נ' (כ"ד הרמב"ם, התוס', הרו"ה, האו"ז, הרשב"א, המרדכי, המאירי, הג"א והר" שמואל), ואילו הר"ן והריטב"א כיחידים לגביהם).

אף לדעת הרשב"א, אם יכול לקיים המצוה בחפץ אחר, באופן שלא יהנה מן האיסור, אסור להנות בחפץ זה. ואולם בלא הנאת הגוף מותר לעשות המצוה גם אם יכול לעשותה בחפץ אחר (עפ"י אבני מילואים כח סק"ס).

ד. יש אומרים שבמצוה שעיקר ענינה להנות מהדבר, אין לומר בה 'מצוות לאו להנות ניתנו' ואסור (ע' מג"א רצו סק"ד בשם אבודרהם לענין הרחת בשמים של איסורי הנאה; דובב מישרים ח"א נט לענין אכילת תרומה).

ה. יש מי שפירש שאביי לא נחלק על כך שמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא סבר שאיסור הנאה בנדר הוא גם שלא כדרך הנאתו [כמו שנראה מדברי אביי במקום אחר לענין מעילה מהקדש] וכל שאיסורו אף בשלא כדרך, גם באופן של מצוה אסור, שאין זה גרוע מנהנה שלא כדרך הנאה (עפ"י דובב מישרים ח"א נט. והביא כעיקר הסברא ממהרש"ק, והעיר שם על כך בסוף דבריו).

דפים יז – יח

כא. א. האם יש נדר בתוך נדר ושבועה בתוך שבועה?

ב. מי שנדר שתי נזירות ונשאל על הראשונה, האם עלתה לו השניה במנין הראשון? נשבע וחזר ונשבע ונשאל על הראשונה, מה דינו?

א. תנן, יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה. ופירשה המשנה 'נדר בתוך נדר' – בניזירות, שהמקבל נזירות פעמים, חייב לנהוג שתי נזירות. ואילו הנשבע פעמים על דבר אחד – אינו חייב אלא אחת. לדברי רב הונא לא חלה נזירות שניה אלא בכגון 'הריני נזיר היום'. הריני נזיר למחר', שמתוך שנתוסף יום אחד בשניה, חלה נזירות על נזירות, ומגלה ומביא קרבן על כל נזירות בפני עצמה (ר"ן), אבל 'הריני נזיר היום'. הריני נזיר היום' – אין חלה נזירות על נזירות. ושמאל אמר אפילו בזה חלה נזירות (וגם כשאמר 'הריני נזיר שלשים יום' ושוב אמר 'הריני נזיר אלו השלשים יום'. כן צדדו בתוס'. וכן מובא ברשב"א מהירושלמי) וחייב למנות שתי נזירות (וכן אמרו בדעת רבה). ובברייתא דרשו זאת מנזיר להזיר – מכאן שהנזירות חלה על הנזירות. ולרב הונא הוצרך הכתוב באופן שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת – שחייב לנהוג שתיים (ולולא הכתוב היה נוהג נזירות אחת של ששים. ער"ן. והרא"ש פירש באופן אחר).

א. הלכה כשמואל, שכן עלתה הסוגיא כמותו ואילו לרב הונא קשה (ר"ף; מאירי. וכבר העירו על שאין דין זה מפורש ברמב"ם. וע' קר"א. ובחדושי חת"ס צדד שלפי המסקנא יתכן שלא נתחדש מהכתוב אלא בבת אחת או בתולה הנזירות באכילה אחת, אבל בשתי נזירות בזא"ז, לא חלה השניה על הראשונה).

ב. הר"ן ועוד ראשונים מפרשים שכשאומר 'הריני נזיר היום, הריני נזיר למחר' – מונה שלשים לשניה בתום הראשונה. [ואם הנזירות של מחר קיבל לששים יום – מונה ששים מתום הראשונה. כן צדד בחזו"א].

וישנה דעה הסוברת שמונה לשניה מלמחר. ואם שתה יין בכל כ"ט הימים המשותפים לשתי הנזירות – חייב שתיים. וכתב המאירי שדעה ראשונה עיקר (וע"ע קרן אורה וחזו"א).

- ג. אמר 'הריני נזיר' / 'הריני נזיר' ולא פירש היום או מחר; בקרן אורה נקט מסברא [וכתב שאין מורה כן לשון הטשו"ע] שבזה הכל מודים שהשניה חלה לאחר הראשונה. [ונסתפק לומר אפילו ב'הריני נזיר, הריני נזיר היום', שמא דעתו בראשונה אלאחר זמן הלכך חלים שתייהן].
- ד. מי שתלה נזירותו ב'אם אוכל (מככר זה)' – על כל כזית וכזית שבו תלה נזירותו, ואם אוכל כמה כזיתים והתרו בו בין כזית לכזית שאם יאכלנו יתחייב עליו נזירות – חייב למנות על כל אכילה ואכילה (רשב"א ור"ן). ובספר קרן אורה צדד מסברא שאינו חייב אלא אחת.
- נשבע שלא לאכול תאנים, וחזר ונשבע שלא לאכול תאנים וענבים כגון 'שלא אוכל תאנים וענבים כאחת', לרב הונא לא חלה השניה כלל כיון שעל התאנים לא חלה אין לה מקום כלל (ר"ן וש"ר). ורבה (בפי' הרא"ש ובתור"ד: רבא) חולק וסובר שחלה על הענבים ומתוך כך חלה גם על התאנים (ונפקא מינה שאם אוכל תאנים וענבים בהעלם שבועה ראשונה והתרו בו משום השניה – לוקה. ר"ן).
- [גם לרבה, אם אוכל תאנים והפריש קרבן וחזר ואכל ענבים – פטור, שהענבים הרי הם 'חצי שיעור' ואין מביאים קרבן על חצי שיעור (אבל אם לא הפריש קרבן – חייב שנים. עפ"ר"ש ותוס').]
- א. הרי"ד מחק הגירסה שלפנינו, כי נקט מסברא שהכל מודים שעל הענבים השבועה חלה (וע' קובץ הערות שנקט כן מסברא פשוטה. ובבית ישי תמה עליו מסוגיתנו. ולפי הרי"ד ל"ק).
- ב. קיימא לן כרבה (ערמב"ם שבועות ד, יד. וכן מפורש במאירי. וער"ן פ"ג דשבועות שהנשבע שלא יאכל שבעת ימים לא חלה שבועתו כי נשבע על ד"ת. והקשה הקצוה"ח (עג סק"ג) מדוע לא תתול בכלל מתוך שחלה על יום או יומים שאינו מסתכן בכך. ואם נאמר שנקט הר"ן כרב הונא אתי שפיר).
- ג. נשבע שלא יאכל תאנים, וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים, כל אחד בנפרד, נראה מדברי הר"ן שעל התאנים לא חלה שבועתו ועל הענבים חלה. [ולשמואל ורבה, נראה לכאורה שחלה אף על התאנים. וכ"כ בקרן אורה].
- התוס' (כאן ובשבועות כח:) כתבו שמדובר שנשבע בשניה שלא יאכל כזית תאנים וגם כזית ענבים [אבל אחד מהם – פטור], אבל אם אסר עצמו בשניה בחצי-כזית תאנים ובחצי-כזית ענבים – חלה השבועה אף בלא טעם 'כולל' שהרי בשבועה השניה הוסיף איסור על חצי כזית תאנים עם ענבים, דבר שלא היה אסור בו בראשונה (ומסתבר שאפילו לרב הונא חלה השניה). ואף אם אוכל כזית תאנים וכבר נתחייב על שבועתו הראשונה, אם אוכל עוד כחצי זית ענבים – חייב עוד אחת (עפ"י אמרי בינה נדרים ח – עפ"י התוס').
- ד. נשבע שלא יאכל ככר לזמן מסוים, וחזר ונשבע בסתם שלא יאכל ככר זה – חלה השניה (עפ"י ראב"ד שבועות ד, י; מאירי. ובדעת הרמב"ם יש לומר שדעתו בשניה לאותו זמן של הראשונה ולכך אינו חייב אלא אחת. ע"ש בראב"ד; חזו"א).
- ולרב הונא שלא חלה שבועה ב'כולל', אם אמר 'שלא אוכל ככר שלשים יום מהיום' וחזר ואמר 'שלא אוכלנה שלשים ממחר' – לא חלה השניה כלל (עפ"י חזו"א).
- נשבע על 'שלשים יום' ושוב נשבע על 'שלשים יום' – נאסר ששים יום (עפ"י מרדכי; רמ"א רלט, יד. וכתב החת"ס: דוקא בשבועה מפרשים דבריו על זמנים שונים שלא תהא שבועתו שבועת שוא, אבל בקונם אינו אסור אלא שלשים יום הראשונים. וע' קר"א שהשוה בין נזירות לשבועה ולא נחית לסברא זו). ואם בשניה נשבע 'שלשים ושתים' – יש אומרים שנאסר ששים ושתים יום וי"א שלא נאסר אלא שלשים ושתים (ע' שו"ע ורמ"א שם. וע' באריכות בחזו"א י"ד קלו).
- ה. נשבע שתי שבועות בבת אחת, כגון שאמר שבועה שבועה שלא אוכל ככר זו, ואכלה – משמע בגמרא שאינו חייב אלא אחת. ובירושלמי אמרו שחייב שתיים. ואין הלכה כן (מאירי).

ו. בנדרי איסור, לדעת הר"ן והתוס' והרי"ד והמאירי, אין נדר בתוך נדר, כגון שאמר 'קונם עלי ככר זה, קונם עלי ככר זה' ואכלו – אינו חייב אלא אחת (וכ"כ בפשיטות בשו"ת חת"ס י"ד רכא. וכתב שאם נשאל על הראשון – חל השני).

לכאורה משמע בר"ן [מכך שלא הזכיר חומרא בנדריים מבשבויעות אלא בענין נדר על שבועה] שלרב הונא, כשם שאין השבועה חלה על שבועה אף לא ב'כולל', הכי נמי בנדרי איסור. וכ"מ בחזו"א.

ואילו דעת הריטב"א (וכ"כ בשם מורו. וכן נראה דעת הרמב"ן במלחמות ספ"ג דשבועות. וכ"כ המאירי בשם גדולי המחברים, ע"ש) שהנדר חל על הנדר, שהרי הוקשו הנדרים והנזירות זל"ז, וגילה הכתוב שחלוק איסור חפצא מאיסור גברא לענין זה.

לענין נדר על נדר בנדרי הקדש – ע' תורי"ד; רמב"ם נדרים ג, ב ובחדושי חת"ס.

ז. נדר חל על השבועה, הן לבטלה הן לקיימה, מפני שהוא איסור חפצא והשבועה אינה אלא איסור גברא, אבל שבועה לא חלה על הנדר כשם שאינה חלה על דבר מצוה, שהרי גם הנדר יש בו איסור גברא כשאר 'לאוין' (ר"ן; רשב"א עפ"י הירושלמי; מאירי).

ב. נזיר שתי נזירות באופן שנתחייב למנות שתים, והפריש קרבן ונשאל עליה – עלתה לו שניה בראשונה. פשט הדברים משמע שנשאל לאחר שהפריש. וכן מפורש בתוספתא (הובאה ברשב"א), שלא כפירוש שכתב המפרש, שנשאל קודם שהפריש.

הרמב"ם (נזירות ג, י) והמאירי כתבו שאפילו כבר גילה ונתכפר, יש שאלה על הראשונה וחלה השניה למפרע. ואילו הרי"ד נקט שלאחר שנגמרה הראשונה א"א להישאל, דמאי דהוה הוה. לפי מסקנת הגמרא מבואר (על פי דברי רבא בשבועה) שאפילו כשנזיר שתי נזירות 'היום' שלרב הונא לא חלה השניה, אם נשאל על הראשונה מצאה לה השניה מקום לחול ונתחייב בה, ועלתה לו השניה במנין שמנה. ומשמע בסוגיא שכן הדין במקבל עליו שתי נזירות בבת אחת.

בירושלמי אמרו שאם אמר הרי עלי שתי נזירות, כשנשאל על אחת הריזה כנדר שהותר מקצתו שהותר כולו. ודלא כסוגיית תלמודנו. הרמב"ם פסק כסוגיתנו, והמאירי נטה מדבריו (וערמב"ן שבועות כח ובקר"א כאן ד"ה והנה).

עוד מבואר בירושלמי שאם אמר שלשים ושלשים – הרי ששים, ואין הנזירות השניה ראויה לחול אלא לאחר שלשים ראשונים.

וכן בשבועה; אעפ"י שאין שבועה חלה על שבועה, אמר רבא: אם נשאל על הראשונה – שניה חלה עליו, וכן דייק מלשון המשנה, שרווח הוא שאין לה לחול כל עוד הראשונה בעינה, אבל כאשר נשאל על הראשונה – חלה השניה.

א. עבר על הראשונה ואכל ונשאל עליה, נסתפק הרלב"ח האם חייב מלקות או קרבן משום השניה שחלה תחתיה. ובחדושי חתם סופר נקט [עכ"פ בדעת הרי"ף] שאינו חייב, ש'הדבר רחוק מן הסברה שיתחייב מלקות או קרבן על האיסור שלא חל עדיין, ולא דמי לנזירות שהיה לו מציאות בעולם. והחילוק קל להבין'.

ב. יש להסתפק בנשבע שיאכל ככר זה ואח"כ נשבע שלא יאכלנה והרי השניה שבועת שוא, ושוב נשאל על הראשונה – האם חלה השניה ונעשית שבועת ביטוי אם לאו (עפ"י שו"ת הרשב"א; שו"ע י"ד רלה, יז. ובנמו"י בשבועות מבואר שלא חלה השניה. וע"ע קר"א).

ג. דוקא בהתר חכם שעוקר למפרע, אבל אשה שנשבעה שתי פעמים והפר לה בעלה את הראשונה, אין השבועה השניה חלה (עפ"י ש"ך י"ד רלה סקכ"ו).

ד. ברמב"ם (שבועות ו, יז) משמע שאפשר להישאל על השניה. וכמה ראשונים חולקים על כך. ובספר קרן אורה פירש שנוקט הרמב"ם שהשבועה השניה חלה אלא שאין חייבים עליה, ומשום כך אפשר להישאל עליה.

דפים יח – יט

כב. האם סתם נדרים להחמיר? כיצד?

משנתנו סתמה: סתם נדרים להחמיר (שהנודר דעתו לאסור. (רא"ש). ופירשו בתוס' שמדובר שנתכוין למשמעות הלשון הסתמית), כגון 'הרי עלי כבשר מליח / כיין נסך', בסתם – אסור שהרי אם נדר בשל שמים אסור [ואם פירש אחר כך (ר"ן) שהיתה כוונתו באלו של עבודת כוכבים – מותר שהרי לא התפיס בדבר הנדור]. וכן 'הרי עלי כחרם' סתם – אסור, וכן 'כתרומה' – שמא כתרומת הלשכה נדר (ואעפ"י שאינו שכיח כל כך. ריטב"א); 'כמעשר' – שמא כמעשר בהמה.

א. הלכה כסתם מתניתין שסתם נדרים להחמיר (ראשונים).

כאשר המשמעות נוטה לכאן ולכאן בשוה – משתדלים עמו שיפרש, ואם אינו מפרשו [או כגון שאינו לפנינו ונדר לאסור את חברו] – להחמיר. ואם הנחת הלשון הראשונה מורה שהנדר חל, אין משתדלים עמו לפרש אלא שאם אמר הוא מאליו לא נתכוני אלא לכך – דנים אותו לפי מה שפירש (מאירי).

ויש מי שכתב, דוקא אם מפרש מעיקרא, אבל אם מתחילה לא אמר כלום והלך לו, ושוב מפרש דבריו באופן המותר – אין מאמינים אותו אלא כופים אותו לקיים נדרו (עפ"י תורי"ד).

ב. כמו כן כשאין הנודר יודע מה היתה דעתו – הולכים להחמיר, אלא אם כן יש אומדנא המוכחת, הולכים אחר האומדן (עפ"י שו"ת מהרי"ל קצא).

ומכאן שהנודר עתה 'כיין נסך' – מותר, שאין רגילים לקרוא עתה יין נסכים 'יין נסך'. וכלל גדול הוא בנדרים: הלך אחר לשון בני אדם. וכן אנו למדים מכאן לכל המקדישים סתם כגון 'בית זה להקדש' שאין הכוונה להקדש בדק הבית אלא סתמו לעניים (מאירי [וברמב"ם ובריטב"א נראה לכאור שאף בה"ו הנודר ב'יין נסך' סתם אסור]. ע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ו קמ).

רבי יהודה אומר: סתם חרמים ביהודה – מותרים (שהם מכירים חרמי כהנים), בגליל – אסורים, שאין אנשי גליל מכירים את חרמי הכהנים. מבואר בגמרא שזו דעת רבי אלעזר ברבי צדוק המיקל בספק נדרים וחולק על הרישא (וטעם הדבר, שאין בדעתו של האדם לאסור אלא על הודאי. עפרא"ש), אבל רבי יהודה מחמיר ביהודה שהרי זה ספק שמא נדר כחרם של שמים, ורבי יהודה אוסר בסתם נדרים [כגון ב'הרי עלי כתרומה' אסר רבי יהודה ביהודה, שמא נדר בתרומת הלשכה].

המאירי כתב הלכה כרבי יהודה דמתניתין לחלק בין יהודה לגליל. (ואעפ"י שאנו נוקטים סתם נדרים להחמיר, כנראה כוונתו כפירוש הרשב"א שביהודה רגילים להשתמש ב'תרומה' סתם לתרומת הלשכה, וכן סתם חרמים שם לכהנים. וכ"מ ברמב"ם ב, יא ובר"ן י. ד"ה הרי אלו).

וכן בנדרי הקדש; המקדיש חיותו ובהמתו – הקדיש את הכוי. רבי אליעזר אומר: לא הקדיש את הכוי [וכשם שבהקדש ממון סובר שאין מכניסו לספק, כן בנדרי איסור שאסר את גופו, אין מכניסו עצמו לספק. רבי זירא. ולפי שאר אמוראים אין ראיה לכך, אך כתב הרשב"א שאין מי שמחלק בין גופו לממונו].

לתנא קמא, הקדיש רק בהמותיו או חיותיו – הכוי נתקדש מספק. ואם הקדיש בהמתו עם